

Zinātnes Vēstnesis

Latvijas Zinātnieku savienības, Latvijas Zinātnes padomes un Latvijas Zinātņu akadēmijas laikraksts

16 (100)

1995. gada oktobris

ATKLĀTA VĒSTULE

Latvijas Valsts Prezidentam Guntim ULMANIM

PAR KATASTROFĀLU SITUĀCIJU ZINĀTNES
FINANSĒŠANĀ UN ZINĀTNIĒKU DARBA
APMAKSĀ

Godājamais Prezident!

Izglītība, zinātne un kultūra ir tautai neatņemamas pamatvērtības, kuras nepieciešamas tās pašcieņai, politiskajai un ekonomiskajai neatkarībai. Attīstīta zinātne, kultūra un izglītota tauta nevienam valstī vēl nav padarījusi nabagu un atkarīgu no citu tautu žēlastības. Pasaules pieredze liecina par pretējo. Jautājums ir — vai valdība ir pietiekami gudra, lai prasmīgi izmantotu savu bagātību — Latvijas zinātnes potenciālu. Pašreizējā Latvijas valdības politika ir vērsta uz zinātnes iznīcināšanu.

1995. gada sākumā zinātnei atvēlētais finansējums bija 8.05 milj. latu. Saskaņā ar pēdējiem budžeta grozījumiem pamatbudžeta izdevumu samazināšana plānota 7% apmērā, bet zinātnes izdevumu samazināšana — 20%! Zinātniskajās iestādēs septembrī vidējais atal-

gojums ir kļuvis katastrofāli mazs — ap Ls 40 (pēc Valsts statistikas komitejas datiem budžeta iestādēs strādājošo vidējais atalgojums ap Ls 80). Eksperimentālo zinātņu nozarēs materiālu un aparatūras iegādei līdzekļu vispār nebija. Septembrī zinātne saņēmusi tikai 60.9% no gada sākumā vienam mēnesim ielānotajiem līdzekļiem. Latvijā zinātnei uz vienu iedzīvotāju tērē 4.6 dolārus gadā. Vēl mazāk zinātnei valdība atvēl vienīgi Ēģiptē (1.2 dolārus). Attīstītajās valstīs šis skaitlis ir nesalīdzināms lielāks — no 25.7 dolāriem Turcijā līdz 620 dolāriem ASV.

Zinātnieku skaits Latvijā kopš 1991. gada ir sarucis četrkārtīgi. Daudzas zinātniskās iestādes ir likvidētas. Zinātnē pārtrūkst pēctecības saites: zemā atalgojuma dēļ zinātnē neienāk jauni spējīgi cilvēki. Gados jaunākie un enerģiskākie ir aizklīduši projām no Latvijas, jo Dzimtenē viņu spējām un intelektam vairs nav pielietojuma. Latvijā nebūs vietas arī tiem, kuri patlaban studē augstskolās. Un kur paliks tie,

Prezidenta kungs, kurus Jūs apsveicāt ar spožiem panākumiem priekšmetu olimpiādēs? Arī Jūs esat atbildīgs par viņu nākotni.

Godājamais Prezident, kad Jūs lemsiet, kurai partijai vai apvienībai pēc 6. Saeimas vēlēšanām uzticēt jaunā Ministru Kabineta sastādīšanu, lūdzam Jūs atcerēties Latvijas zinātnes intereses. Ja arī nākamā valdība galvenokārt pildīs parazitiskā biznesa sociālo pasūtījumu, tādas mūsu nācijas ekonomiskajai un garīgajai atdzimšanai svarīgas jomas kā lauksaimniecība, kultūra, izglītība un zinātne būs lemtas iznīcībai. Tas jau skar Latvijas kā nacionālas valsts pamatus.

Cerot uz Jūsu izpratni un enerģisku rīcību, ar cieņu

Zinātņu akadēmijas Arodorganizāciju
padomes loceklis, iestāžu arodorganizāciju
komiteju priekšsēdētāji (16 paraksti)

1995. gada 12. oktobrī

JĀNIS STRADIŅŠ, LZA viceprezidents

PAR LATVIJAS ZINĀTŅU AKADĒMIJAS LOCEKĻU VĒLĒŠANĀM 1995. GADA NOVEMBRĪ*

Lai sagatavotu LZA jaunu locekļu vēlēšanām paredzēto ZA Pilnsapulci 1995. gada 10. novembrī, ar 1995. gada 22. februāra ZA pilnsapulces lēmumu tika apstiprināta kandidāturu izvērtēšanas ekspertu komisija sekojošā sastāvā: LZA īstenie locekļi V. Hausmanis, I. Ronis, P. Zvidriņš (humanitārās zinātnes), E. Grēns, M. Līdaka un R. Kondratovičs (ķīmija, bioloģija un medicīna), J. Ekmanis, I. Knēts, E. Siliņš, V. Tamužs (fizika, matemātika, inženierzinātnes) un J. Stradiņš (LZA viceprezidents, komisijas priekšsēdētājs).

Principā vakances jaunu īsteno, goda, ārzemju un korespondētājlocekļu vēlēšanām noteica LZA š.g. 22. marta sēde un divas tai sekojošās LZA Senāta sēdes (š.g. aprīlī un jūlijā). Visu izvirzīto kandidāturu saraksts publicēts «Latvijas Vēstnesī» (1995. g. 31. augustā) un «Zinātnes Vēstnesī» (1995. g., Nr. 13). Taču jāpiezīmē, ka prezidenta T. Millera prombūtnes un viceprezidenta J. Stradiņa saslimšanas dēļ LZA š.g. 22. marta sēdē pietiekami netika pietiekami apspriesti, jo vairāk arī tādēļ, ka šīs sēdes visai specifiskās ievirzes dēļ (diskusija «Mākslas procesi mūsdienu krustceļos, profesionālisms un diletantisms latviešu mākslā» notika RTGAs latviešu biedrībā) tajā nepiedalījās vairākums LZA locekļu. Tādēļ arī Senāta sēdēs pie vakancu izskatīšanas bija jāatgriežas divreiz, jo pēc sākotnēji ieteiktā vakancu saraksta LZA Ķīmijas un bioloģijas nodaļa izteica papildus ierosinājumu — palielināt vakancu skaitu ķīmijā, bioloģijā un medicīnā daudzo potenciālo kandidātu pietiekumu dēļ. Šos papildinājumus Senāts akceptēja savā š.g. 18. jūlija sēdē, turklāt tika izteikts priekšlikums turpmāk mainīt to LZA Stafūtu punktu, kas paredz vakancu noteikšanu LZA sēdē, sakarā ar to, ka ZA sēdes visumā tomēr tiek vērtētas konkrētai problēmai un tajās netiek pārstāvēts viss ieinteresēto ZA dažādu nozaru pārstāvju spektrs. Tika ierosināts turpmāk lēmumu par izsludināmo vakancu skaitu pieņemt LZA Senāta marta vai aprīļa sēdē, pēc jautājuma apspriešanas visu triju LZA zinātņu nodaļu sēdēs un saskaņošanas LZA Valdē un Prezidijā. Taču šādas kārtības ieviešanai nepieciešamas nelielas izmaiņas LZA Stafūtos, un tās būtu akceptējamās LZA pilnsapulcē. Bez tam tika diskutēts priekšlikums palielināt LZA korespondētājlocekļu skaitu līdz 75, lai piesaistītu jaunākus zinātniekus kā LZA ekspertus dažādu problēmu risināšanai. Līdzšinējais korespondētājlocekļu maksimālais skaits (50) jau šajās vēlēšanās varētu tikt pilnībā sasniegts un jau nākamajā gadā būtu jāizjūt iespējami ierobežojumi tālākam papildinājumam. Taču tika izsacīts arī alternatīvs viedoklis — pagaidīt līdz 1997. gadam, kad aprīlī beidzas visu 1992. gadā apstiprināto LZA korespondētājlocekļu ievēlēšanas 5 gadu termiņš, un tad «pārtestēt» visus šos locekļus. Tas

varētu izbrīvēt jaunas korespondētājlocekļu vakances, jo daudzi agrāk ievēlētie korespondētājlocekļi ir bijuši mazaktīvi vai arī šajā laikā atgājuši no zinātnes. Šis priekšlikums ir vēra ņemams un pat liekas optimāls.

1995. gada vēlēšanām izsludināja samērā daudz vakancu — īstēniem locekļiem (akadēmijām) — 4 vietas, ārzemju locekļiem — 8 vietas, kā arī atklāja visas līdz šim neaizņemtās 11 korespondētājlocekļu un 3 goda locekļu vakarces. Jāatzīst tomēr, ka zinātnieku — LZA locekļu un zinātnisko iestāžu iniciatīva kandidāturu izvirzīšanā, tāpat kā iepriekšējā gadā, nebija ne pārāk liela, ne pārāk operatīva. Prasībām atbilstošus dokumentus par vairākām pieteiktajām kandidātūrām ekspertu komisija saņēma tikai pēc vairākkārtējiem atgādinājumiem, turklāt tie ne visos gadījumos bija sagatavoti pietiekami kvalitatīvi. Prof. E. Kagaines kandidatūra korespondētājlocekļa vakancei valodniecībā nevarēja tikt izskatīta, jo kandidāte bija pārsniegusi Stafūtos noteikto vecuma robežu, bet novadpētnieka Gunta Eniņa ievēlēšanai par LZA goda locekli nebija sagatavoti visi izvērtēšanai vajadzīgie dokumenti, un kandidātūra tika pieteikta 2 nedēļas pēc laikrakstā izziņotā galējā termiņa. Abas šīs kandidatūras pēc izskatīšanas LZA Senāta sēdē galīgajā sarakstā tāpēc iekļautas netika.

Soreiz kandidāturu izvērtēšana notika vispirms LZA zinātņu nodaļu sēdēs, kur š.g. septembrī visi īsteno un korespondētājlocekļu kandidāti uztējās ar izvērtētiem (20 minūšu) ziņojumiem par savu pētniecisko virzienu un devumu. Par goda un ārzemju locekļiem tsi referēja attiecīgie ieteicēji, un sēdes noslēgumā notika nodaļu locekļu aptauja, aizklāti balsojot. Ekspertu komisija atzina, ka šāda kandidāturu izvērtēšana ir visai racionāla, jo tā ir pietiekami publiska un arī daudzie jautājumi un replikas ļāva gūt diezgan precīzu priekšstatu par katru izvirzīto kandidātu.

Rezultātā zinātņu nodaļu pilnsapulces ieteica sekojošus kandidātus (iekavās — saņemto balsu skaits — atbalsstīt; neatbalsstīt; atturas):

FIZIKAS UN TEHNISKO ZINĀTŅU NODAĻA par korespondētājlocekļiem — matemātikā Uldi Raitumu (20; 0; 0), mehānikā un mašīnbūvē — Kārli Rocēnu (20; 0; 0), zinātniecībā-informātikā — Jāni Kristapsonu (15; 5; 0).

ĶĪMIJAS UN BIOLĒGIJAS ZINĀTŅU NODAĻA par akadēmijām — medicīnā Georgu Andrejevu (35; 5; 1), ķīmijā — Andri Strakovu (30; 11; 0), agrozinātnēs — Aleksandru Jemeljanovu (28; 13; 0), bioloģijā — Henriku Zenkeviču (28; 13; 0).

par korespondētājlocekļiem — ķīmijā — Edvardu Liepiņu (35; 6; 1) un Juri Triliku (23; 17; 2), bioloģijā — Valdi Bērziņu (32; 8; 3), Izaku Rašalu (28; 14; 1) un Aleksandru Čimani (23; 16; 4), medicīnā — Arni Vīksnu (32; 10; 1).

HUMANITĀRO UN SOCIĀLO ZINĀTŅU NODAĻA par

akadēmijām — arheoloģijā — Andri Cauni (21; 1; 1), tautsaimniecības zinātnē — Oļģertu Krastiņu (18; 3; 2) un literatūrā — Janīnu Kursīti (18; 4; 1).

par korespondētājlocekļiem — valodniecībā — Benitu Laumani (22; 1; 0), literatūrzinātnē — Fjodoru Fjodorovu (17; 5; 1) un ekonomikā — Baibu Rivžu (18; 4; 1).

Tāpat ar lielu balsu vairākumu zinātņu nodaļās tika atbalsstīti visi izvirzītie goda un ārzemju locekļu kandidāti.

Š.g. 4. oktobrī uz sēdi sanāca ekspertu komisija, kurā vispusīgi apsprieda un aizklāti balsojot vērtēja visas izvirzītās kandidatūras. Izvērsās principiāla saruna gan par kritērijiem, kas izvirzāmi īpaši par akadēmijām ievēlamiem zinātniekiem, gan par vērtēšanai iesniegto materiālu kvalitāti. Tika atzīts, ka akademiķu vērtējums jāvadās no kandidāta zinātniskā devuma — monogrāfiju un starptautiski atzītos žurnālos publicēto zinātnisko rakstu skaita un kvalitātes, no sagatavoto doktoru skaita (resp. zinātniskās skolas), no iekļaušanās starptautiskajās zinātniskās organizācijās (ārzemju zinātniskajās biedrībās, akadēmijās, dažāda veida komisijās). Eksperti konstatēja, ka vairākos gadījumos šie kritēriji nav ievēroti, īpaši — visai neliels ir vadīto doktorantu un maģistru skaits; bet citos gadījumos komisijai iesniegtajos dokumentos attiecīgās ziņas nebija atrodamas; tika arī izteiktas bažas par zinātnes nākotni Latvijā. Tika ieteikts LZA Prezidijai sekretariātam līdz š.g. 10. novembrim papildināt kandidātu Curriculum vitae, lai pilnsapulcē balsojot būtu pilnīgāks priekšstats par vēlējamiem kandidātiem.

Komisija pievienojās arī zinātnieku sabiedrības viedoklim, ka LZA pēdējos gados jau ir kļuvusi par zinātnieku «radošo savienību», kurā darbojas elitāru locekļu atlases princips. Tādēļ LZA īsteno locekļu skaitu īpaši palielināt nebūtu iesākams, toties vajadzētu aktivizēt gan īsteno locekļus, gan īpaši korespondētājlocekļus, izmantojot tos kā ekspertus valstij un zinātnei nozīmīgu projektu izvērtēšanā. Jāatzīmē, ka pašreiz LZA sastāvā ir 62 īstēnie locekļi vecumā līdz 70 gadiem un 12 — vecāki, tātad kopumā 74 akademiķi, tiesa, daudzi ir mazaktīvi. Turklāt 1992. gadā ir nodibināta Latvijas Lauksaimniecības un meža zinātņu akadēmija, tādēļ šo nozaru pārstāvju skaitam LZA sastāvā nav jābūt pārāk lielam — drīzāk, lai varētu uzturēt sakarus starp abām akadēmijām. Par LZA korespondētājlocekļu kandidātiem ieteikti 2 LLMZA locekļi. Bažas izraisa medicīnas zinātņu stāvoklis Latvijā, kur sāk dominēt tīri praktiska ievirze un maz tiek pārstāvētas teorētiskās disciplīnas; par to liecina pēdējās nedēļās aizsākusies diskusija par stāvokli Latvijas Medicīnas akadēmijā.

(Turpinājums 2. lpp.)

* LZA jauno vēlēšanu ekspertu komisijas priekšsēdētāja ziņojums Latvijas Zinātņu akadēmijas sēdē 1995. gada 6. oktobrī.

(Turpinājums no 1. lpp.)

Visas potenciālās LZA locekļu kandidatūras ekspertu komisijā tika analizētas ļoti rūpīgi, piemēram, tie ZA korespondētājlocekļu kandidāti, kuri darbojas interdisciplināri — J. Kristapsons zinātniecībā un A. Vīksna medicīnas vēsturē, kā arī īstenā locekļa kandidāts G. Andrejevs, kurš darbojas gan medicīnā, gan politoloģijā un pašreiz ieteikts Latvijas vēstnieka amatam Kanādā, taču galīgā balsojumā visas minētās kandidatūras tika akceptētas ar balsu vairākumu. Kā pozitīvs moments jāatzīmē, ka Humanitāro un sociālo zinātņu nodaļā par korespondētājlocekļiem tika izvirzīti pētnieki, kuri darbojas Liepājā, Daugavpīlī un Jelgavā, tādā kārtā paplašinot Latvijas zinātnes ģeogrāfisko diapazonu.

Jāpiezīmē, ka šogad nefika izvirzīti kandidāti visām 8 ārzemju locekļu vakancēm, bet tikai 7 ārzemju zinātnieki. Tas liecina, ka bijušās trimdas zinātnieku apzināšana un iesaistīšana Latvijas zinātniskajā dzīvē tuvojas nobeigumam, jāmeklē citi varianti Latvijas ZA ārzemju locekļu diapazona paplašināšanai, galvenokārt no tiem ārvalstu zinātniekiem, kas uztur saites ar Latvijas zinātniekiem un kultūras darbiniekiem. Šoreiz tādi ir izcilais lietuvju valodnieks, daudzu ārvalstu ZA locekļis prof. Zīgms Zinkēvičs, Zviedrijā strādājošais igauņu vēs-

turnieks Enns Tarvels, krievu zinātņu vēsturnieks Jurijs Solovjovs (īstajā vārdā Juris Vilks) un izcilais krievu dzejnieks Andrejs Vozņesenskis, ASV Zinātņu un mākslas akadēmijas un Gonkūru akadēmijas loceklis, kas daudz darījis un dara latviešu dzejas popularizēšanai pasaulē. Par LZA korespondētājlocekli ķīnijā izvirzīts Zviedrijā, Karolīniskas institūtā strādājošais Edvards Liepiņš, kura darbi izpelnījušies plašu starptautisku ievērtību.

Ekspertu komisijas sēdē tika izteiktas bažas par Latvijas zinātnes nākotni, par jaunākās paaudzes avansēšanas iespējām, par LZA korpusa papildināšanu jau tuvākajā nākotnē.

Komisija ar balsu vairākumu ieteica ievēlēt par īstenajiem locekļiem (akadēmiķiem) G. Andrejevu, (8; 2; 0), A. Cauni (8; 2; 1), O. Krasitiņu (7; 3; 0), A. Strakovu (6; 4; 0) un J. Kursīti (5; 5; 0); par korespondētājlocekļiem — U. Raitumu (9; 1), K. Rocēnu (10; 0), J. Kristapsonu (6; 4), E. Liepiņu (10; 0), J. Tiliku (8; 2), V. Bērziņu (9; 1), T. Rašalu (6; 4), A. Cīmani

(5; 4, 1), A. Vīksnu (7; 2; 1), B. Laumani (9; 1), F. Fjodorovu (10; 0), B. Rivžu (10; 0).

Ievēlēšanai par LZA goda locekļiem vienbalsīgi ieteikti Tenu Karma (somugristikā), Haralds Mednis (mākslas specialitātē), Gunārs Priede (literatūrā).

Par ārzemju locekļiem, vai nu vienbalsīgi vai ar vienu pretbalsi, ieteikti Nikodēms Bojārs (ASV, ķīmijā), Jānis Bubenko sen. (Zviedrija, enerģētikā), Juris Solovjovs (Krievija, ķīmijas vēsturē), Arvīds Ziedonis (ASV, filozofijā), Enns Tarvels (Igaunija—Zviedrija, vēsturē), Zīgms Zinkēvičs (Lietuva, baltu valodniecībā) un Andrejs Vozņesenskis (Krievija, literatūrā).

Kā redzams, visos gadījumos (izņemot akadēmiķu kandidatūru izvērtējumu), ekspertu komisijas viedoklis ir sakritis ar balsojumu nodaļu aptaujā, kur nodaļas savu kandidātu vērtējumā bijušas «liberālākas».

Galīgais lēmums, kā redzams, jāpieņem visiem LZA īstenajiem locekļiem novembra pilnsapulcē.

«Zinātnes Vēstnesis» — 100. numurs

Dažas atmiņas par 1989. gadu

O! Tas bija dižs laiks! Pamazām sāk plēnēt atmiņas to dienu gaisotne, to aizēno ikdienas kņēži, tagadējās problēmas un bažas par nākotni. Gan jau kāds piefiksēja to dienu izjūtas, dokumentēja notiekošo, un D. Ivāna grāmata nebūs vienīgā.

Man nav nekādu piezīmju, no kurām vadoties vērtēt minēt datumus un drošus faktus, tāpēc mēģināšu tikai dalīties iespaidos, kādi rodas, izņemot no mapes «Zinātnes Vēstneša» 1989. gada septembra — pirmo numuru.

Latvija dzīvoja Tautas Frontes Pirmā kongresa gaisotnē. Manuprāt nākošais nozīmīgākais notikums bija Latvijas Zinātnieku Savienības (LZS) nodibināšana. Tās Padome regulāri pulcējās Latvijas Universitātē un meklēja darbības formas, sprauda galvenos mērķus un uzdevumus, formulēja savu nostāju dažādos aktuālos jautājumos, kuri tolaik gāzās pāri kā strāume. Neviens neželēja pūles un neskatījās pulksteni. Vēl lielā mērā bijām ideālisti.

Tolaik priekšplānā tika izvirzīta darbošanās tematisko komisiju ietvaros: Padomes locekļi izvirzīja aktuālu tēmu, tās izpildei pieaicināja ieinteresētos Padomes locekļus, tādējādi veidojot tematisku komisiju, kura savukārt pulcināja visus darboties gribošos.

Ritas Bebrus vadībā tika izveidota komisija, kuras uzdevums bija darbs ar presi, arī savu izdevumu veidošana. Cita starpā tika nolemts veidot informatīvo biļetenu «Zinātnes Vēstnesis», kura veidotāju grupā pieteicos arī es un ietiku abildīgā redaktora — E. Mugurēviča vietnieka godā. Tā kā par iespieddarba veidošanas tehniskām problēmām mums bija visai miglains priekšstats, tik samēklēts profesionāls redaktors — Guntis Dišlers. Tehniskās un materiālās problēmas atrisināja, veidojot «Zinātnes Vēstnesi» kā LPSR Zinātņu Akadēmijas un Latvijas Zinātnieku Savienības informatīvo biļetenu. Noliekot LPSR Zinātņu Akadēmiju biļetenu «galviņas» pirmajā vietā, tika nodrošināta iespēja izmantot žurnāla «Zinātņu Akadēmijas Vēstis» materiālo bāzi un papīru.

Pirmā numura veidošana bija aizrautīga, strīdu un diskusiju pilna darba laiks. Meklējām fotogrāfijas, autorus, atlasījām un tulkojām materiālus. Bijām pirmās šāda tipa izdevums toreizējā PSRS teritorijā, to gribēja redzēt daudzi, tāpēc uzskatījām par lietderīgu dažas runas tulkot arī krievu valodā. Tā laika revolucionārajā gaisotnē atleicāmies no autoru titulu un zinātnisko grādu norādes ar domu — zinātnes priekšā visi esam vienādi. (Interesanti pasekot, kā pakāpeniski šī nostāja izplēnēja).

Pagājušā gadi, mainījušies redaktori, mainījies «Zinātnes Vēstneša» ārējais izskats, tas atradis stabilitāti mūsu sabiedrībā, ieguvis savu seju, kļuvis pierasts. Ticu, ka palielinoties tehniskajām un materiālajām iespējām, tas kļūs arī ārēji košāks, interesants plašākam lasītāju lokam, bet tādas atmosfēras kā 1989. gadā, nekad vairs nebūs. Zēl, ļoti gribētos ko tādu piedzīvot vēlreiz. Bet varbūt tomēr nāks laiks, kad ideja atkal dominēs pār naudā?

ELMĀRS BEKERIS,
stāvējis pie «Zinātnes Vēstneša» šūpuļa,
joprojām «Z. V.» redkolēģijas loceklis

BEZ ŠIS INFORMĀCIJAS ZINĀTNIĒKS NEVAR IZTIKT

Saruna ar LZA viceprezidentu, «Zinātnes Vēstnesis» redkolēģijas locekli JURI EKMANI.

— Es to esmu novērojis savā institūtā — ja kādam nav ticis jaunākais avīzes numurs, viņš nāk un meklē. Šādu informāciju (par prēmijām, programmām, stipendijām) vienkopus nepublicē neviens cits izdevums, tādēļ zinātniskās aprindās to nelasīt ir vienkārši bīstami, jo pretējā gadījumā var nokavēt kādu pieteikšanās termiņu. Es domāju, ka avīzes informatīvo daļu var vēl paplašināt, piemēram, īsi ziņojot par tiem jautājumiem, kurus apspriež LZA valdes sēdēs, lai cilvēks jau laicīgi informētu par lēmumiem, kuri vēl tikai tiek gatavoti. Tāpat Zinātņu akadēmijas prezidija sēdēs arī viens otrs jautājums interesē plašāku zinātniskās sabiedrības loku.

Tāpat, viena šīs avīzes funkcija būtu informatīvā. Otrā, ne mazāk svarīga — šajos sarežģītajos apstākļos vietā optimisma stariņu, ka zinātnē tomēr vēl kaut kas notiek. Un nevis vienkārši kaut kas, bet lielas, es pat teiktu — pasaulē nozīmīgas lietas. Piemēram, jaunā žurnāla «Baltic Electronics» izdošana, par ko «Z. V.» jau rakstīja — šīs nozares zinātniekiem radusies iespēja par sevi pavēstīt ne tikai citiem zinātniekiem, bet arī praktiķiem, tiem, kas viņu darbu spēj reāli novērtēt un, kā agrāk teica, «ievieš ražošanā».

Ļoti svarīgs ir salīdzinājums — kā Latvijas zinātne izskatās, salīdzinot ar ārpusi. Zinātņu akadēmija pašlaik piedalās vienā starptautiskā programmā, kur pēc konkrētiem parametriem tiek pērtis, kā laikā no 1990. gada līdz 1995. gadam notikusi zinātnes transformācija. Šajā programmā tiek aplūkoti Fizikas, Polimēru mehānikas un Organiskās sintēzes institūti. Pirmo reizi mums radusies iespēja salīdzināt pēc starptautiskiem standartiem. Latvijas, tāpat kā citu Austrumeiropas valstu īpatnība ir tā, ka zinātnes transformāciju noteica politiskie apstākļi, nevis iekšējā nepieciešamība, ka tas ir Rietumu valstīs.

10. iovembrī notiks jauno LZA akadēmiķu un korespondētājlocekļu vēlēšanas. Kaislības saasinās, jo jaunajā Latvijā jebkura diploma īpatsvars ir stipri liels. Kā nekā tas liecina par zinātnieka kvalifikāciju un tās sabiedrisku atzīšanu. Tas jau ir pilnīgi nepieklājīgi, ja tu kaut vizitkartē nevari norādīt pieteikami solīdu zinātnisko grādu vai nosaukumu. Katrs patur prātā arī valsts emeritūs profesora statusu, kuru tam kādreiz varbūt izdosies iegūt, kaut arī ne katrs akadēmiķis kļūs par emeritūs profesoru. Vispār, avīzei derētu pasekot valsts emeritūs profesoru nosaukuma iegūšanas procedūrai.

Drīzumā sāksies augstskolu un zinātnisko iestāžu atestācija. To organizē «Izglītības un zinātnes ministrija, bet visas ieinteresētās puses ir nobažījās par

ieredņu nekompetenci, ja atestācija tiks pilnībā nodota viņu pārziņā, tādēļ to gribētu pārņemt Zinātņu akadēmija, kurai pašai nav augstskolu, ne institūtu, tādēļ tā nevarētu būt ieinteresētā puse, tofies tai ir attiecīga kvalifikācija.

Pavasārī LZA Fizikas un tehnisko zinātņu nodaļa sacēla trauksmi par dabaszinātņu mācīšanu skolās. Nupat beigus darbu komisija, kura izstrādājusi modeli, kādai būtu jāizskatās vispārējās vidējās izglītības iegūšanas kārtībai.

Tās ir dažas tēmas, kam varbūt «Zinātnes Vēstnesis» varētu pievērst uzmanību. Runājot par toni, es neuzskatu, ka nepārtraukta valdības gānīšana būtu šāda tipa prese izdevuma uzdevums. Tam ir partiju avīzes. Pētnieks zina, ka rezultātu nevar iegūt dažu nedēļu, mēnešu vai pat gada laikā. Parasti uz konkrētām izmaiņām ir jāpagaida, jo darbojas inerce. Protams, ir jautājumi, par kuriem ir vērts rakstīt. Piemēram, kā var pieteikt grantu jauns zinātnieks, ja viņš vēl nav sevi pieteikusi pierādījis, ja viņam nav savas skolas, sekojot u. c. nepieciešamo parametru! No otras puses — kur lai viņš tos gūst, ja nav granta!

Zinātnieki operē nevis ar izjūtām, bet ar skaitļiem un faktiem. Man, piemēram, ļoti interesanta likās «Latvijas Vēstnesī» nodrukātā tabula par ierēdņu skaita pieaugumu dažās ministrijās piecu mēnešu laikā, kamēr zinātnieku skaits, kā zināms, pēdējos gados ir četrkārt sarucis. Tas būtu labs salīdzinājums.

JURI EKMANI
uzklausīja
ZAIGA KIPERE

P. S. Daži skaitļi no 1995. g. 11. oktobrī «Latvijas Vēstnesī» publicētajam Valsts Civildienesta ziņām par ierēdņu kandidātu un vakanto ierēdņu amatu vietām valsts civiltēstādēs.

Civiltēstādes nosaukums	Ierēdņu kandidātu skaits 1995. g. 01.01.	Ierēdņu kandidātu skaits 1995. g. 01.05.	Plānotais ierēdņu kandidātu skaits 1996. g. 01.01.
Finansu ministrija	2268	3211	3564
Izglītības un zinātnes ministrija	155	254	250
Labklājības ministrija	914	1163	1280
Tieslietu ministrija	308	603	1340
Zemkopības ministrija	631	1128	1149
Strādājošo ierēdņu kandidātu skaits visās civiltēstādēs kopā	5871	8549	12765

MĒS TIK MAZ ZINĀM PAR ĶĒRPJIEM

Mēs ļoti maz zinām par šiem ārēji necilajiem zemākajiem augiem, kas sastopami arī Latvijā. Ķērpju flora, salīdzinot ar augstākajiem augiem, ir maz pērtā, arī speciālistu šajā jomā ir maz. Nesen habilitētā bioloģijas doktora disertāciju par ķērpjiem aizstāvēja LU Bioloģijas fakultātes docents ALFONS PITERĀNS. Lūdzu viņu uz sarunu.

— Vairāk nekā 30 gadu jūs pētāt ķērpjus. Raksturojiet, lūdzu, tos un pastāstiet par ķērpju nozīmi cilvēku dzīvē.

— Ķērpju laponī apvienojusās sēne fotosintezējošā alģe, kas kopā veido vienotu fizioloģisku un morfoloģisku koporganismu ar sarežģītu uzbūvi. Sarežģītās ir arī savstarpējās attiecības, gan starp sēni un alģi ķērpju iekšienē, gan starp ķērpjiem un apkārtējo vidi. Te vērojams sēnes parazitisms, jo no alģes tā gūst organiskās vielas. Šo divu organismu kopdzīves laikā veidojas īpašas vietas — ķērpju skābe, kas nav sastopamas citās augu grupās. Ķērpju skābēm piemīt antibioloģiskas īpašības un tās izmanto ārstniecisko preparātu ražošanai. Tā kā ķērpji piedalās organisko vielu ražošanā, tiem ir liela loma ekosistēmas funkcionēšanā.

Ķērpji spēj augt ekstremālos vides apstākļos — uz augsnes, koku mizas, akmeņiem, koksnes, klintīm un citur.

Ķērpji ir lielisks bioindikators, tie ātri reaģē uz apkārtējās vides piesārņošanu, sevišķi jūtīgi tie ir pret gaisa piesārņojumu. Ja gaisā ir paaugstināts sēra dioksīda, slāpekļa un oglekļa oksīdu, fluora savienojumu un citu savienojumu saturs, ķērpji sāk iznīkt, jo tiek traucēts fotosintēzes process ķērpju alģu daļā. Šo īpašību izmanto piesārņojuma konstatēšanai, un pēc attiecīgo ķērpju sugu augšanas var spriest par gaisa tīrību. No šī viedokļa izpētītas daudzas pasaules pilsētas — Stokholma, Oslo, Minhene, Bonna, Vīne, Cīrihe, Londona, Monreāla, Rīga u. c. Izpētot pilsētu ķērpju floru, tika konstatēts, ka, jo lielāka un vairāk industrializēta ir pilsēta, jo vairāk piesārņots gaisa un jo mazāk ir ķērpju. Palielinoties gaisa piesārņojumam, pirmie izzūd krūmu ķērpji, pēc tam lapu un visbeidzot krevu ķērpji.

1963. gadā un vēlāk tika veikti pētījumi par ķērpju izplatību Rīgā. Lielu uzmanību pievērsām substrātam —

LATVIJAS ZINĀTNES PADOMĒ

STARPTAUTISKO PASĀKUMU FINANŠĒJUMS 1995. GADĀ

(5. pielikums)

Turpinājums. Sākumu skat. «Z.V.» Nr. 11, 14 un 15.

N. p. k.	Organizācija	Projekta nosaukums, izpildītāji	Piešķirtais finansējums, Ls
1.	LZS Fizikas institūts	2. Starptautisko konferenču organizēšana Eiropas Zinātnes fonda Brīvo virsmu programmas seminārs «Brīvās virsmas elektromagnētismā» (7.—9. 10. 1995, Rīga). A. Čēbers	300
1.	Latvijas Universitāte	3. Piedalīšanās starptautiskās konferencēs Eiropas Starptautiskās Izglītības Asociācijas 7. ikgadējā konference izglītības kultūrās (28.10.—01.11.1995, Milāna). O. Gžibovska	250
2.	Latviešu valodas institūts	Eiropas Valodas plānošanas konference (9.—10.11. 1995, Barselona). I. Druviete	300
3.	Latviešu valodas institūts	Eiropas Valodas plānošanas konference (9.—10.11. 1995, Barselona). J. Valdmanis	300
4.	Filoloģijas un socioloģijas institūts	The European Association for the Advancement of Social Science konference «Sociālā politika nestabilitātes apstākļos» (8.—11.11.1995, Lisabona). A. Tabuns	300
5.	Latvijas Organiskās sintēzes institūts	VIII Amaldi konference «Kā pārvarēt šķēršļus mieram periodā pēc aukstā kara» (5.—7.10.1995, Piacenza, Itālija). J. Freimanis	350
1.	Latvijas Valsts koksnes ķīmijas institūts	4. Starptautiskā sadarbība Darbs Birmingemas universitātē, lai apgūtu modernu aparatūru, iekārtu un reaktīvu izmantošanu. M. Priede	150
2.	LZA Ekonomikas institūts	Institūta pētnieku brauciens uz Ungārijas Zinātņu akadēmiju apmaiņas programmas ietvaros (16.—22.10. 1995 Budapešta). A. Čiče, I. Markausa	260
3.	LZA un LZP SC	Komandējums uz Gēteborgas universitāti LZA un Zviedrijas Karalisko Inženierzinātņu akadēmiju jauno zinātnieku apmaiņas programmas ietvaros (10.—17.09. 1995). K. Gedīņa	100

I. KNĒTS,
Latvijas Zinātnes padomes priekšsēdētājs,
akadēmiķis

ULDIS ĢĒRMANIS – RĪGĀ

Aizvadītajā nedēļā Rīgā uzturējās Zviedrijā dzīvojošais vēsturnieks, rakstnieks, publicists **ULDIS ĢĒRMANIS**, kuram 4. oktobrī bija 80. dzimšanas dienas. 11. oktobrī Uldis Ģērmanis tika pasniegts Latvijas Zinātņu akadēmijas ārzemju locekļa diploms. 12. oktobrī Misiņa bibliotēkā atklāja ievērojamā vēsturnieka un rakstnieka jubilejai veltītu izstādi «Zili stikli, zaļi ledi», un turpat varēja fikties ar viesi. Otrā plašākā fikšanās ar viesi bija 13. oktobrī Rakstnieku savienībā.

Jau būdams Latvijas Universitātes vēstures maģistrs, kā karavīrs Kurzemes cietoksnī domājais, ka viņa pirmā grāmata, ja paliks dzīvs, būs «Pakāpies tornī», kurā rakstījis patiesību par piedzīvoto un pārdzīvoto, grāmatas nosaukumā liekot daļu no Skota «Aivenho» citāta: «Pakāpies tornī, drošsirdīgais karavīr, un paziņo, kā noris cīņai!»

1953. gada Ģērmanis turpināja vēsturnieka darbu Stokholmas universitātē, un tas diktēja citus aktuālos uzdevumus. 1954. gadā Šveicē mira Latvijas ģenerāl-konsuls Jānis Kļava. Viņa lielā bibliotēka tika sadalīta, un daļa nonāca pie Bruno Kalniņa Zviedrijā. Tur Ģērmanis atrada pulkveža Vācieša rakstīto darbu «Latviešu strēlnieku vēsturiskā nozīme». Zinot, kā tiek viltoja latviešu strēlnieku vēsture, Ģērmanis Vācieša darbam pievienoja savus komentārus un apcerējumus, kas iznāca 1056. gadā «Daugavas» apgādā Stokholmā ar nosaukumu «Pa aizputinātām pēdām».

«Zelta ābele» šefs Miķelis Gopers pēc kādas Penkluba sēdes ierosināja Ģērmanim rakstīt latviešu tautas vēsturi — interesantu, spraigu, spēcīgu — jaunatnei, jo tādas grāmatas mums nav. «Latviešu tautas piedzīvojumi» nāca klajā 1959. gadā «Daugavas» apgādā, pēc tam piedzīvojot septiņus izdevumus, līdz ar to kļūst par visvairāk izdotu grāmatu trimdā. Arī trešajai grāmatai «Zili stikli, zaļi ledi» bija interesanta vēsture. Pēc

vēstures doktora grāda iegūšanas Ģērmanis sāka sistemātiski sekot norisēm Latvijā, abonējot daudzus preses izdevumus. 1966. gadā Uldis Ģērmanis otro reizi ieradās Rīgā, šoreiz ar zviedru militārās vēstures fonda stipendiju. Vēsturniekam nebija noslēpums Latvijas kompetento orgānu interese par viņu.

1971. gadā iznākušas četurfās grāmatas «Tā lieta pati nekritis» virsrakstā likti Ata Kronvalda vārdi, tie raksturoja trimdas situāciju: cīņa par Latvijas lietu nebeigsies. Grāmatā apkopoti Amerikas ceļojuma laikā nolasītie referāti. To vidū — kādēļ esam tādi, kādi esam.

1974. gadā vācu valodā iznāca Ulda Ģērmaņa doktora disertācija vācu valodā par internacionālu tēmu «Jukums Vācietis un latviešu strēlnieki pasaules karā un oktobra revolūcijā».

No 1977. gada līdz 1985. gadam tiek strādāts pie grāmatas «Zināšanai» par mūsu un padomju lietām. Uldis Ģērmanis uzskata, ka tai būtu jābūt žurnālistu rokasgrāmatai. Tur parādītas kļūdas, latviešu vājības, padomju genocīda politika. Tas ir pilnīgākais pārskats par padomju taktiku pret trimdiniekiem. Viss radīts uz plaša dokumentos pierādīta materiāla pamata.

Turpinājums «Zināšanai» ir grāmata «Izvērtēšanai» par mūsu vēsturisko pieredzi.

80. gadu beigās iznāca Dr. Ulofa Jāņsona rakstu izlase «Laikmetu liecības». Arī šeit viss balstīts uz stingri pierādītiem faktiem, bet forma ir oriģināla — loģiski absurda veidā pasniegts materiāls.

1990. gadā iznāca vēsturisku rakstu krājums «Ceļā uz Latviju». Pētījums par latviešu neatkarības idejas attīstību. Tas iznācis arī angļu un vācu valodā.

Pēc tam tapa «Jaunie laiki un pagātnes ēnas», vērtējot notikumus Latvijā skatījumā no Stokholmas un ārzemēm.

Pēc «Izglītība un Kultūra»

(Turpinājums no 2. lpp.)

kokiem, nekrāsotām sētām, māju pamatiem, veidojamiem no cementa un kaļķakmens u.c. Rezultātā Rīgā izdalītas piecas ķērpju zonas. Pirmajā zonā ietilpst biezi apdzīvotais un apbūvētais pilsētas centrs un lielāko rūpnīcu apkārtnes teritorijas ar stipri piesārņotu gaisu. Šo zonu sauc par ķērpju «tuksnesi». Tāds pat stāvoklis ir Vecmīlgrāvī, bijušās superfosfātu rūpnīcas apkārtnē, kā arī ap cementa un šifera rūpnīcu. Otrā zona aptver pilsētas daļu ar stipri piesārņotu gaisu, taču tie jau var sastapt pret piesārņojumu visizturīgākās ķērpju sugas. Trešā zona aptver pilsētas nomaļos un tai pieguļošos ciemus, kur gaisa tomēr vēl ir piesārņots. Ceturtā zona ietver pilsētas neapbūvētos rajonus, kur jau sastopamas vairākas ķērpju sugas. Piektā zona atrodas ārpus pilsētas ietekmes, un tur jau redzama normāli attīstīta ķērpju flora. Uz koku stumbriem daudz lapu un krūmu ķērpju.

Uz ķērpjiem kaitīgi iedarbojas ne tikai dažādi ķīmiskie savienojumi, bet arī nepietiekams mitrums, gaisma, silfums u.c. Noficis faktors tomēr ir gaisa piesārņojums. Pēdējos 20 gados ķērpju kā gaisa tīrības bioindikatoru izmantošana palielinājusies. Pazīstot ķērpjus un zinot to grupējumus un bioloģiju, šo metodi var ļoti efektīvi izmantot.

— Sakiet, lūdzu, kāda ir ķērpju izpētes vēsture!

— Ķērpjus pēta botānikas nozare lihenoloģija. Sākums Latvijas ķērpju floras pētīšanai meklējams jau 18. gadsimta beigās. Pirmo reizi tie minēti Baltijas vācu dabaszinātnieka J. Fišera darbos. Pirmais no tiem uzrakstīts 1778. gadā un tur minētas septiņas ķērpju sugas. Otrajā izdevumā «Versuch einer Naturgeschichte von Livland» 1791. gadā pieminētas jau 28 ķērpju sugas. Ziņas par ķērpjiem ir atrodamas arī ķīmiķa farmaceīta un dabaszinātnieka D. Grīndeļa darbos. V. Frībe 1805. gadā, rakstot par Baltijas augu saimniecisku izmantošanu, pieminējis arī septiņas ķērpju sugas. Liela nozīme lihenoloģisko pētījumu aktivizēšanai bija pirms 150 gadiem (1845. g.) dibinātajai Rīgas dabas pētnieku biedrībai. Šajā laikā nodibinājās arī Tartu dabas pētnieku biedrība. Abu sabiedrību izdotajos rakstos parādījās jau plašāki ziņojumi par Baltijas ķērpjiem. Atzīmējami K. Heigeļa un G. Millera pētījumi. Viņi Rīgas apkaimē konstatēja 157 ķērpju sugas un aprakstīja tās. 1862. gadā K. Lukass publicēja augu sarakstu. Tajā bija apkopoti augi, kas atrasti Inčukalna un Siguldas apkārtnē, tāt skaitā ar 57 ķērpju sugas.

Ievērojams ķērpju pētnieks 19. gadsimta otrajā pusē bija latviešu botāniķis Andrejs Brutāns (1824—1893), kurš izzināja ķērpjus Latvijā un Igaunijā. Par iegūtajiem materiāliem viņš ziņoja Tartu dabas pētnieku biedrības sēdēs un publicējās šīs biedrības rakstos. Uz savākto materiālu bāzes 1870. gadā A. Brutāns publicēja plašāku darbu par ķērpjiem — «Lichenen Est-, Liv-

DUNCIS MUGURĀ LATVIJAS ZINĀTNEI!

Salaspils Tehnoloģiskā centra direktors JURIS AVOTIŅŠ

Salaspils zinātnisko institūtu komplekss miniatūrā ir modelis, kas ataino Latvijas zinātni un tās problēmas kopumā. Pirms nepilna gada tika izveidots Salaspils Tehnoloģiskais centrs. Tā galvenais mērķis — visa šī zinātniskā kompleksa (ko bez pārspīlējuma varam dēvēt par lielu mūsu valsts un tautas bagātību) iesaistīšana praktiski orientētā darbībā. LZA Fizikas institūta telpas, kas atrodas atomreaktora sanitārajā zonā, kura izmantojama tikai ar reaktora darbību un radiāciju saistītiem darbiem, nodeva Salaspils Tehnoloģiskā centra lietošanā kopā ar visiem šiem radiācijas avotiem. Gribu atgādināt, ka tur atrodas Latvijā vienīgais radiācijas tehnoloģijai piemērojamais starojuma avots — lineārais elektronu paātrinātājs. Nu jau varam teikt, ka izraudzītais virziens bija pareizs, jo šī gada septembrī pētnieku grupas, kas turpināja darbu praktiski orientētu zinātnisku pētījumu laukā, ar savu produkciju, tai skaitā arī ar radiācijas tehnoloģiju iegūtiem materiāliem, piedalījās izstādē «Izvēlies Latvijas precīl!» Mežaparkā un piesaistīja daudz apmeklētāju uzmanību. Atzīstos, pamazām sāka rasties cerība, ka vēl gluži viss zinātnē «uz grunti» neiet, ka mums izdosies noturēt puslīdz pieklājīgu pētījumu līmeni, lai pēc izkļūšanas no saimnieciskās krīzes Latvijas valstij nebūtu zinātnē viss jāsāk no nulles. Zinātnieki bija izrādījušies dzīvīgāki, nekā par viņiem bija domājuši zinātnes nīdēji un neizpratņēji, un dzīvoja pat tādos apstākļos, kad tas teorētiski it kā vairs nebija iespējams.

Taču pēkšņi zinātniskajā kompleksā iejāja Trojas zirgs — šī gada 6. septembrī ar Rīgas rajona tiesas spriedumu tiesnese J. Vagule noteica institūtiem tādu zemes maksu, kuras viena gada summa pārsniedz zemes kadastrālo vērtību. Teikšu atklāti, Tehnoloģiskais centrs ar šo lēmumu saņēma pamatīgu belzienu, bet centra uzdevums ir mācēt izdzīvot arī ļoti sliktos apstākļos, un mēs noteikti to arī darīsim. Taču zinātniskie institūti, šādam absurdam tiesas spriedumam stājoties spēkā, reāli pārstās funkcionēt. Turklāt tas jau būs neatgriezenisks process.

Ja tiesu sprieduma pieņemšanas gaitu nav ietekmējis pat tāds apstāklis, ka atomreaktora sanitārajā zonā nav pieļaujama nekāda saimnieciskā darbība, par lauksaimniecības produktu ražošanu nemaz nerunājot, tad jāatzīst, ka jebkura cita argumentācija tie būs nederīga. Protams, šobrīd mēs varētu ielaisties nopietnā diskusijā par pašu pamatprincipu, par to, kurš vairs, atļaujot piešķirt zemei īpašuma atomreaktora teritorijā, neuzrādot tajā atrodošos institūtus. Varētu pārrunāt arī šī jautājuma ētisko pusi — cik korekti ir šos sākotnēji neapzinātos institūtus pēc tam iesūdzēt tiesā un pieprasīt no tiem pasākainu samaksu, ko tiesnese arī piespriež. Varētu, taču šobrīd tam mums vairs nav laika.

Es gribētu aicināt visus, kuriem vēl kaut cik rūp Latvijas zinātnes pastāvēšana, pieprasīt šeit minētā konflikta materiālu publisku izskatīšanu, to atklātu analīzi un taisnīgu sprieduma panākšanu. Šādā procesa apspriešanas gaitā profesori varētu demonstrēt savu erudīciju, ierēdņi — profesionalitāti, bet politiķi — erudīciju stratēģiski domāt un spriest valsts un tautas nākotnes labā. Tas būtu daudz loģiskāk nekā piedzīvotajā gadījumā, kad akadēmiķi tiesas priekšā firpina kā skolaspuiku, prasot, kāpēc viņš neveic saimniecisko darbību, piemēram, necep šašlikus...

Protams, mēs esam iesnieguši kasācijas sūdzību Augstākajā tiesā un ceram uz godprātīgu un taisnīgu tiesu.

«Izglītība un Kultūra»

und Kurland», kas nav zaudējis savu nozīmi mūsdienās. Šajā darbā ietvertas 394 ķērpju sugas, daļa no viņa herbārija glabājas LU Botānikas un ekoloģijas katedrā. Maz materiālu ir par laika posmu no 1900 līdz 1945. gadam. 1918. gadā laikraksta «Lidums» pielikumā parādījās K. Ašmaņa raksts par ķērpju nozīmi dabā un to izmantošanu. Dažiem ķērpjiem viņš dod arī latviskos nosaukumus.

Latvijā šobrīd ir zināmas 500 ķērpju sugas. Pēckara periodā tikai 1959. gadā A. Āboliņa un E. Vimba publicēja Latvijas mežu ķērpju un sūnu noteicēju, kurā ietvertas 145 parastākās ķērpju sugas.

Kopš 1960. gada ar ķērpju pētījumiem aktīvi nodarbojas LU Botānikas un ekoloģijas katedra. Te savākts plašs ķērpju herbārijs, publicēts daudz darbu par Latvijas ķērpjiem, apsekojot aizsargājamās teritorijas. Šie darbi apkopoti monogrāfijā «Latvijas ķērpji», kas iznāca 1982. gadā. Sastādīts Latvijas Sarkanajā grāmatā ietvertu ķērpju sugu saraksts. Ļoti svarīgi turpināt pētījumus, sevišķi tajās teritorijās, kurās darboties mums bija liegts, piemēram, Baltijas jūras piekrastes zonā, kur līdz 1992. gadam atradās PSRS militārie objekti.

— Paldies par stāstījumu.

OSKARS MARTINSONS,
«Z.V.» redkolēģijas loceklis

ATVADU VĀRDI VALLIJAI DAMBEI

Saulainā oktobra svētdienā aizsaulē aizgāja valodniece, kas vairākus gadu desmitus bija Latvijas vietvārdu pētniecības personificējums, LZA Goda doktore Vallija Dambē (26.05.1912.—15.10.1995). Pārtrūka viens no nedaudzajiem pavedieniem, kas mūsdienu valodniecību vēl tieši saistīja ar pirmskara laika zinātnes dzīvi, tā arī neuzrakstītais palika atmiņās par latviešu valodniecību četrdesmitajos un piecdesmitajos gados, atmiņās, kas, cik nu var spriest no sarunās dzirdētā, vienu otru personību un notikumu būtu rādījušas visai netradicionālā skatījumā.

Četrdesmit gadu (1946—1986) Vallija Dambē par savējo sauca LZA Valodas un literatūras institūtu. Zinātniskais darbs pie Latvijas vietvārdu krājumu publicēšanas un izpētes sākās ar līdzdalību J. Endzelina «Latvijas PSR vietvārdu» sagatavošanā (šīs vārdnīcas sējums V. Dambē rediģējusi un papildinājusi), turpinājās visu zinātnieces mūžu un vēl arī pēc aiziešanas pensijā: 1990. gadā publicēta monogrāfija «Latvijas apdzīvoto vietu un to iedzīvotāju nosaukumi» un raksts par Rīgas ielu nosaukumiem. Savulaik pienākuma apziņa gan vēlēja uz vairākiem gadiem atlikt malā vietvārdu pētniecību, lai sagatavotu izdošanai J. Endzelina «Darbu izlasi». Pie sava rakstamgaldā Latviešu valodas institūtā sirmā valodniece — gadu nastas un slimības fiziskā sloga saliekta, bet garīgi joprojām moža — vēl šopavas strādāja vismaz reizi nedēļā. Zinātne, valodniecība — tā bija Vallijas Dambes mūža lielākā kaislība. Mūžs nu ir noslēdzies, un latviešu valodniecības vēsturē pielikts punkts nozīmīgai, saturā bagātai nodaļai.

OJĀRS BUSS

BEZ ALGAS, BET AR PLĀNIEM

Notikusi pirmā Ventpils Starptautiskā radioastronomijas centra (VSRC) Zinātniskās padomes sēde, kurā ievēlēja padomes priekšsēdētāju (viņš ir arī VSRC direktors) E. Bervalds un zinātnisko sekretāru I. Smeldu, kuru E. Bervalds raksturoja kā «vienu no dzīvi palikušajiem radioastronomiem». I. Smelds nodarbojas ar Saules pētīšanu un viņam ir kontakti ārzemēs.

LZA viceprezidents J. Ekmanis, kas šajā sēdē pārstāvēja VSRC dibinātāju Latvijas Zinātņu akadēmiju, apsveica jauno valsts zinātniskās iestādes administrāciju, kura iedibinājusi vērā ņemamu tradīciju — strādāt bez algām. (Precedents bija Aivara Kreitusa paziņojums, ka viņš par VEF ģenerāldirektoru strādās bez algas, lai saglabātu Saeimas deputāta krēslu.) Pie šī paša melnā humora pieder arī Jura Žagara, LU Astronomiskās observatorijas zinātniskā vadītāja, «izkrišana» no iepriekšējā «Zinātnes Vēstnesī» publicētā VSRC Zinātniskās padomes locekļu saraksta, par ko no sirds viņam atvainojos.

Tālāk sēdē tika spriests par gatavību pirmās novērojumu programmas realizēšanai. Kāpēc tik būtiski ir to darīt? Tādēļ, ka antena jāsavēd darba kārtībā, jāgūst pirmie rezultāti un tad var visu kompleksu piedāvāt Vienotajai Eiropas interferometru sistēmai novērtēšanai, lai tie pateiktu — viss ir labi, bet nekur neder, jo ir jāuzliek pilnīgi jauna, moderna aparatūra. Domājams, ka pirmie novērojumus varētu uzsākt Saules pētnieki. Pašlaik tiek inventarizēta Baldone, lai noskaidrotu, ko no savā laikā nopirkta varētu izmantot VSRC. Z. Sīka, kurš ar saviem vīriem ir paveicis neiespējamo — iekustinājis antenu, ir gatavs arī turpmāk nodrošināt novērošanas programmas.

Galvenais ir uzsākt darbu, lai parādītu, ka mēs to spējam un ka mums nepieciešams kaut kas labāks nekā tas, ko saviem spēkiem esam saistījuši, — tāds bija kopējais atzinums.

Z. K.

LIETIŠĀJIE PĒTĪJUMI IZGLĪTĪBA '96

Valsts pārvaldes institūciju pasūtīto pētījumu ietvaros Izglītības un zinātnes ministrija izsludina projektu konkursu par aktuālu izglītības problēmu risinājumiem 1996. gadā.

Pieteikumi iesūtāmi līdz 15. novembrim (pasta zīmogs):

«LIETIŠĀJIE PĒTĪJUMI '96»

Izglītības un zinātnes ministrija
Valņa ielā 2, Rīgā, LV-1098

Pieteikums jāadresē attiecīgā departamentam pēc noteiktas formas, kura līdz ar ieteicamajiem tematiem, publicēta laikrakstā «Izglītība un Kultūra» š.g. 12. oktobra numurā, kā arī, protams, saņemama ministrijā. Tiks izskatīti arī pieteikumi par tematiem, kuri nav minēti sarakstā, bet ir aktuāli izglītības attīstībai. Tādā gadījumā pieteikumā jānorāda problēmas aktualitātes pamatojums.

Pēc pieteikuma saņemšanas Izglītības un zinātnes ministrija rīkos pieteikumu ekspertīšanu un par rezultātiem paziņos pieteikumu autoriem.

Redaktore Zaiga Kipere.

«Zinātnes Vēstnesis».

Laikraksts iznāk kopš 1989. gada.

Reģistrācijas apliecība nr. 75.

Izdevējs: Latvijas Zinātnieku savienība.

«Science Bulletin» Association of Latvian Scientists.

NorFA

INFORMĀCIJA PAR IESPĒJAMU ZINĀTNISKU
SADARBĪBU

Š.g. 19. septembrī Latvijas Zinātņu akadēmijas Prezidents pieņēma Ziemeļu valstu informācijas biroja Latvijā vadītāju R. Beruga kungu un Ziemeļu valstu zinātnieciski pētnieciskās akadēmijas (NorFA) izpilddirektori, cand. phil. ULLU BRUNAS kundzi un šīs organizācijas darbinieku TORVILDU VINTERA kungu.

Ziemeļu valstu valdības pēc PSRS sabrukuma piešķir arvien lielāku politisku nozīmi [politiskā status] starptautiskās sadarbībai, to parlamentiem sadarbojoties Ziemeļu valstīs un to valdībām — Ziemeļu valstu Ministru Padomē.

NorFA ir dibināta 1990. gadā ar mērķi sekmēt un stiprināt zinātnisko sadarbību starp Ziemeļu valstīm. Tā tiek īstenota ar apmaiņas programmām un izpaužas gan kopējo, Ziemeļu valstīm svarīgo zinātnisko programmu izstrādāšanā, gan arī dažādu konferenču sarīkošanā.

NorFA zinātniskā darbība un programmas paredzētas, lai:

— veicinātu jauno augstskolu beidzēju zinātnieku, kā arī pieredzējušo zinātnieku pētniecības darba turpināšanu noteiktā zinātnes jomā;

— affīstītu un nostiprinātu sadarbību starptautiskā līmenī, iesaistot programmu izpildē citās Eiropas un pasaules valstīs.

NorFA strukturāli ir saistīta ar Ziemeļu valstu Ministru Padomi, kura ikgadus piešķir tai budžetu, kurš pašreiz sastāda 40 miljonu norvēģu kronu gadā. NorFA programmu izpildē iesaistīti 6000—7000 Ziemeļu valstu zinātnieki. Katru gadu NorFA atbalsta ap 100 akadēmiskās Ziemeļu valstu un arī nacionālās tīkšanās [konferences, seminārus u. tml.], iesaistot vieslektoros. Pirms pāris gadiem NorFA sākusī arī sadarbību ar Baltijas valstu zinātniekiem, iesaistot apmaiņas programmās Baltijas valstu zinātniekus un noorganizējot 3 konferences Baltijas valstīs. Tā, 1993. gadā 135 Baltijas valstu zināt-

nieki piedalījās NorFA sponsorētajās programmās, bet 1994. gadā to skaits palielinājās līdz 230. Konference par tēmu «Daba un apkārtējā vide» notiks Rīgā. Nākošajā gadā ielānāts organizēt vairāk kursu un konferenču Baltijas valstīs.

1991. gadā Ziemeļu valstu Ministru Padomes apstiprināja Ziemeļu valstu apkārtējās vides zinātniski pētniecisko programmu pieciem gadiem, kura ietver klimata izmaiņu pētīšanu, sadarbību ar Baltijas valstīm šajā jomā sociāli ekonomisko un politisko vajadzību izpēti dabas aizsardzības politikas veidošanā.

No 1991. gada līdz 1995. gadam NorFA sēdeklis ar sešu cilvēku izpildinstitūciju atbrāds Kopenhāgenā, bet no 1995. gada tas tika pārcelts uz Oslo.

Saskaņā ar NorFA Statūtiem, speciāla Padome 10 cilvēku sastāvā (pa diviem pārstāvējiem no katras Ziemeļu valsts) nodarbojas ar programmu izvērtēšanu un grantu piešķiršanu. Zinātniskās programmas saistītas ar humanitārām, medicīnām, dabas, sociālo, inženierzinātņu un starpdisciplinārām zinātnēm. Pagaidām 40 granti tiek piešķirti stipendiju veidā un aptver laika posmus no 3 nedēļām līdz 2 mēnešiem, bieži piedāvājot arī zinātniskās programmas vadītāju, bez tam tiek segti visi ceļa izdevumi. Granti nav paredzēti algu izmaksām.

NorFA speciālās programmas paredz sadarbību ar Baltijas valstīm un Ziemeļrietumkrieviju.

Sakarā ar to, ka NorFA darbībā var iesaistīties arī Latvijas zinātnieki, aicinām tos zinātniekus no visiem bišuļajiem un esošajiem Zinātņu akadēmijas institūtiem, kuri ir ieinteresēti piedalīties NorFA programmās, ņemt daļību tajās.

Tuvākas ziņas var saņemt LZA Starptautiskajā daļā. Telefoni: 223922 vai 227391.

DAINA ŠVEICA,
LZA Starptautiskās daļas vadītāja

PAZIŅOJUMS

Zinātnes budžetā doktorantūra kā atsevišķa iedaļa tika iekļauta, sākot ar 1995. gadu, kad tika izsludināts Latvijas Zinātnes padomes doktorantūras konkurss, un 40 doktoranti saņēma LZP individuālos grantus.

LZP uzskata, ka sakarā ar jauno zinātnieku lielo deficītu zinātniskajās iestādēs, 1996. g. budžetā jāparedz lielāki doktorantūras attīstības izdevumi.

Lai pamatotu 1996. g. valsts budžeta projektā zinātnes attīstības finansējuma daļu, kurā ietilpst arī doktorantūras izdevumi, Latvijas Zinātnes padome lūdz Jūsu vadīto iestādi sniegt informāciju par jaunajiem zinātniekiem (ne vecākiem par 33 gadiem), kuri vēlētos uzsākt mācības doktorantūrā [1. mācību gads] un piedalīties LZP doktorantūras grantu projektu konkursā. Informāciju iesniegt LZP sekretariātā [339. ist. V. Bitei] līdz š.g. 1. decembrim.

Pretendentu kopējam sarakstam jāpievieno sekojošas ziņas par katru pretendentu (ne vairāk kā 1 lpp.): Curriculum vitae, iespējamā promocijas darba nosaukums un vadītājs [jābūt darba vadītāja parakstam].

Kad klūs zināms 1996. g. zinātnes budžetā doktorantūrai piešķirtais finansējums, Latvijas Zinātnes padome izsludinās individuālu doktorantūras grantu projektu konkursu, pieprasot no pretendentiem papildus jau iesniegtajam ziņām arī tēmas anotāciju, kalkulāciju u. c. nepieciešamo informāciju.

Vienlaikus lūdzam informēt LZP par notikušajām izmaiņām LZP finansēto doktorantu personālajā sastāvā 1995. gadā. Doktorantiem, kuri saņēma LZP grantus 1995. gadā, līdz š.g. 1. decembrim jāiesniedz LZP sekretariātā pārskats par darba rezultātiem 1995. gadā [pārskata shēmu skat. pielikumā].

V. TAMUŽS,
doktorantūras darba grupas
vadītājs, akadēmiķis

PĀRSKATA SHĒMA

1. Iestādes nosaukums.
2. Doktorants (kura mācību gada).
3. Promocijas darba nosaukums.
4. Promocijas darba vadītājs.
5. Anotācija, kurā jāietver:
  - 5.1. darba mērķis un uzdevumi 1995. gadam;
  - 5.2. pārskats par to izpildi (1 lpp);
  - 5.3. publikāciju saraksts;
  - 5.5. piedalīšanās konferencēs, simpozijos, izstādēs, nolektie referāti u. c. aktivitātes.
6. Izraksts no iestādes zinātniskās padomes sēdes protokola, kurā vērtēts doktoranta darbs.
7. Pēdējā mācību gada doktorantiem jānorāda paredzamais promocijas darba aizstāvēšanas datums.

DISERTĀCIJU AIZSTĀVĒŠANA

1995. gada 27. oktobrī pl. 14.00 LZA Fizikālās enerģētiskās institūta Mazajā zālē, Rīgā, Aizkraukles ielā 21, notiks Habilitācijas un promocijas padomes sēde, kurā promocijas darbu inženierzinātņu doktora grāda iegūšanai aizstāvēs

IVARS ZEIDMANIS ✓

par tēmu «Algorīmu pētījumi un datorprogrammu izstrāde energosistēmas darba režīmu operatīviem aprēķiniem».

Recenzenti: Dr. habil. sc. ing., prof. J. Barkāns, Igaunijas ZA akadēmiķis, prof. L. Krumm, Dr. habil. sc. ing., prof. A. S. Sauhatas.

Ar promocijas darbu var iepazīties FEI bibliotēkā.

Š.g. 8. novembrī plkst. 10.00 RTU Arhitektūras fakultātē Āzenes ielā 16 notiks RTU Habilitācijas padomes H-10 arhitektūras zinātņu nozarē atklāta sēde.

Arh. ANDREJS HOLCMANIS

aizstāvēs disertāciju «Vecrīga — pilsēt būvniecības ansamblis» arhitektūras zinātņu doktora grāda iegūšanai.

Recenzenti: Dr. habil. arch. Jānis Krastiņš, Dr. arch. Jānis Lejnietis, Dr. arch. Jānis Zilgalvis.

Ar disertāciju [grāmatu «Vecrīga — pilsēt būvniecības ansamblis», Rīga, «Zvaigzne», 1992] un A. Holcmaņa zinātnisko biogrāfiju var iepazīties no š.g. 6. oktobra Arhitektūras fakultātes metodiskajā bibliotēkā Āzenes ielā 16, 411. telpā.

Š.g. 21. novembrī notiks LU Pedagoģijas zinātnes habilitācijas un promocijas padomes atklātā sēde [Kronvalda b. 4, 252. aud.]:

— plkst. 15.00 promocijas darbu pedagoģijas doktora zinātniskā grāda iegūšanai aizstāvēs

INDULIS KĒNIŅŠ. ✓

Temats «Vēstures mācību grāmatas pamatskolām un skolēnu pilsoniskās attīstības līdzeklis».

Recenzenti: Dr. habil. paed., LU prof. J. Anspaks, Dr. h. c., paed., LNAA prof. V. Zelmenis, Dr. paed., LPA doc. S. Zaķe;

— plkst. 17.00 disertāciju pedagoģijas doktora zinātniskā grāda iegūšanai aizstāvēs

GITA BLAUA ✓

Temats «Skolotāja un skolēnu sadarbība literatūras stundās vidusskolā».

Recenzenti: Dr. habil. paed., LU prof. Dz. Meikšāne, Dr. habil. paed., LU prof. I. Plotnieks, Dr. philol., Latv. Kultūras akadēmijas vad., pētniece E. Zimule.

Ar promocijas darbiem var iepazīties LU bibliotēkā un Latvijas Akadēmiskajā bibliotēkā.

Š.g. 28. novembrī plkst. 15.00 LU Psiholoģijas zinātnes habilitācijas un promocijas padomēs atklātā sēdē [Kronvalda b. 4., 252. aug.] disertāciju psiholoģijas doktora zinātniskā grāda iegūšanai par tēmu «Skolēna pozitīvas pašizjūtas nosacījumi pedagoģiskajā saskarsmē skolā» aizstāvēs

GUNA SVENCE. ✓

Recenzenti: Dr. habil. med., prof. A. Krauklis, Dr. psych., doc. G. Holopova, Dr. psych., doc. I. Krūmiņa.

Ar promocijas darbu var iepazīties LU bibliotēkā un Latvijas Akadēmiskajā bibliotēkā.

Redkolēģijas vadītājs akadēmiķis Evalds Mugurevičs.
Redkolēģijā: akadēmiķis Mārtiņš Beķers, akadēmiķis Juris Ekmanis, LZA goda loceklis Jānis Graudonis, doc. Elmārs Beķeris, doc. Zigrīda Goša, Oskars Martinsons.
Redakcija: Rīgā, Turgeņeva ielā 19. Tālr. 212706.

Indekss 77165.
Iesplests a/s «Preses nams» tipogrāfijā, Rīgā, Balasta dambī 3.
Augstspiede. 1 uzsk. Iespiedloksne.
Mēfens 1000 eks.
Pasūtījums Nr. 1270.